

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR
AKADEMİYASININ ELMİN
İNKİŞAFINDA ROLU (TARİX VƏ
MÜASİRLİK)**

Aybəniz Osmanova

*AMEA Elm Tarixi İnstitutu "Təbiət və dəqiq
elmlər tarixi" şöbəsinin elmi işçisi*

**THE ROLE OF THE AZERBAIJAN
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES IN
THE DEVELOPMENT OF SCIENCE
(HISTORY AND MODERNITY)**

Aybaniz Othmanova

*Researcher of the "History of Natural and Exact
Sciences" department of the Institute of History
of Science of ANAS*

Baku, Azerbaijan / Bakı, Azərbaycan

e-mail: skazka-alin@mail.ru

Pages / səhifələr – 75-81

<p>UOT UDC: 930.85.</p> <p>ORKID İD ORCID ID: 0000-0002-9030-0618</p> <p>Daxil oldu Received: 24.04.2022</p> <p>Qəbul olundu Accepted: 20.06.2022</p> <p>Redaktə etdi Edited by Prof. Dr. Maryam Seyidbeyli</p>	<p><i>Açar sözlər: Elmlər Akademiyası, institutlar, dövr, elmi kadrlar</i></p> <p><i>Xülasə</i></p> <p>Məqalədə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının elmin inkişafında rolu təhlil edilir. Akademiyanın tarixi 1920-1945, 1945-1991, 1993 və bu günə qədər olmaqla 3 inkişaf mərhələsinə bölünür və hər mərhələdə onun elmin inkişafına təsiri araşdırılır. Akademiyanın Azərbaycanda fundamental tədqiqatların əsas mərkəzinə çevrilməsi 1945-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının təşkilindən sonra baş vermişdir. Bu dövr Azərbaycan elminin hərtərəfli inkişafına yönəlmiş mühüm addımlarla səciyyələnir.</p> <p>1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıtması ilə respublikada elmin inkişafına diqqət xeyli artdı, alimlərin nüfuzu gücləndi. Alimlərimiz öz kəşfləri ilə yerli elmə töhfə vermiş, Azərbaycandan kənar da nüfuz qazanmışlar.</p> <p><i>Key words: Academy of Sciences, institutes, period, scientific staff</i></p> <p>Summary</p> <p>The article analyzes the role of the Azerbaijan National Academy of Sciences in the development of science. The history of the Academy is divided into 3 stages of development: 1920-1945, 1945-1991, 1993 until today, and its impact on the development of science is investigated at each stage. The Academy became the main center of fundamental research in Azerbaijan in 1945 after the establishment of the Academy of Sciences of the Azerbaijan SSR. This period is characterized by significant steps aimed at comprehensive development of Azerbaijani science.</p> <p>With the return to power of Heydar Aliyev in 1993, attention to the development of science in the republic increased significantly, and the reputation of scientists strengthened. Our scientists contributed to native science with their discoveries and gained a reputation outside of Azerbaijan.</p> <p>РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА В РАЗВИТИИ НАУКИ (ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ)</p> <p><i>Ключевые слова: Академия наук, институты, период, научные кадры.</i></p> <p>Резюме</p> <p>В статье анализируется роль Национальной академии наук Азербайджана в развитии науки. История Академии делится на 3 этапа развития: 1920-1945, 1945-1991, 1993 и по настоящее время, и на каждом этапе исследуется ее значительное влияние на развитие науки.</p> <p>Академия стала главным центром фундаментальных исследований в Азербайджане в 1945 году после создания Академии наук</p>
---	--

Азербайджанской ССР. Это время ознаменовалось важными шагами, направленными на всестороннее развитие науки в Азербайджане. В 1993 году с приходом к руководству Азербайджана Гейдара Алиева в республике значительно усилилось внимание к развитию науки, укрепился авторитет ученых. Наши ученые своими открытиями внесли вклад в отечественную науку и снизили авторитет и за пределами Азербайджана.

Giriş

“Azərbaycan Elmlər Akademiyasının elmin inkişafında rolu (tarix və müasirlik)” məqaləsində AMEA-nın təşkili və inkişaf mərhələlərindən danışılır. Bundan başqa, AMEA-nın təşkilinin SSRİ siyasətinin bir hissəsi olduğu və Elmlər Akademiyasının yaradılmasının, hər şeydən əvvəl, iqtisadi problemlərin həlli ilə bağlı olduğu göstərilmişdir.

SSRİ rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilən sənayeləşmə siyasəti savadsızlığın ləğvini tələb edirdi, o cümlədən Azərbaycanı idarə etmək üçün Sovet hakimiyyətinin yerli kadrlara ehtiyacı var idi. Bu səbəblər sovet hökumətini savadsızlığın ləğvi üçün bütün qüvvələri səfərbər etməyə vadar etdi.

Savadsızlığın ləğvi artıq 30-cu illərin sonunda Azərbaycanda elmi kadrların hazırlanmasına imkan verdi ki, bu da 1945-ci ildə Elmlər Akademiyasının yaradılması ilə nəticələndi.

Elmlər Akademiyasının təşkili Azərbaycanda milli elmi kadrların hazırlanmasına geniş şərait yaratdı. Azərbaycan artıq müstəqil şəkildə elmi problemləri həll etmək imkanı əldə etdi. Lakin bununla yanaşı, Azərbaycan Elmlər Akademiyası Sovet İttifaqı rəhbərliyinin qoyduğu problemlər üzərində işləməyə məcbur idi.

SSRİ-nin dağılması müstəqil Milli Elmlər Akademiyasının yaranmasına səbəb oldu. Müstəqilliyin ilk illərində ölkədə baş verən iqtisadi və siyasi böhran elmin inkişafını iflic vəziyyətə saldı. Yalnız Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıtması ölkədə elmi tədqiqatların aparılması üçün şərait yaratdı.

Böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin 23 sentyabr 1993-cü ildə respublika ziyalıları

ilə tarixi görüşündə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının əhəmiyyəti və xidmətləri haqqında söylədiyi fikirlər cəmiyyətin inkişafında elmin roluna dair obyektiv qənaətləri ifadə edir: “Elmlər Akademiyası Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyətidir. 1945-ci ildə bu akademiyanı yaradan adamlar, Azərbaycanın böyük alimləri çox böyük şücaət göstərmişlər. Ötən dövrlərdə Akademiya çərçivəsində Azərbaycan elmi çox inkişaf etmişdir. Akademiyanın fəaliyyətini tənqid etmək də olar, ...ancaq ümumən götürdükdə, şübhəsiz ki, elmin keçdiyi inkişaf yoluna yüksək qiymət verməli, onu əldə saxlamalı, itirməməliyik. Dağıtmaq çox asandır, qurmaq, yaratmaq çətindir. 1945-ci ildə Elmlər Akademiyasını yaratmaq, sonra isə onu inkişaf etdirmək, yeni-yeni institutlar təşkil etmək asan iş idi? Əlbəttə, yox! ...Tarix, insanlar isə həmişə quranları, yarananları qiymətləndirir... Əmin ola bilərsiniz ki, elmlər akademiyası da, institutlar da fəaliyyət göstərəcəklər. Azərbaycan elmi inkişaf etməlidir... Biz bu sahəyə hər cür kömək edəcəyik və mədəniyyətimiz, elmimiz, təhsilimiz, o cümlədən də ali təhsilimiz... İnkişaf edəcəkdir”.

Bu gün Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının tərkibində baş verən dəyişiklikləri elmimetriya nöqtəyi-nəzərindən gözdən keçirməyə cəhd edəcəyəm.

Xatırlatmaq istərdim ki, elmimetriya – elmi informasiyanın statistik məlumatların işlənməsi çoxsaylı ölçülər vasitəsi ilə elmin təkamülünü öyrənən predmetdir.

Elmimetriya elmin təkamülünü çoxsaylı hesablamalar və statistik araşdırmalar vasitəsi ilə öyrənən elmdir

Elmemetriyadan müxtəlif elmi vahidlərin (institut, qrup və individiumların) maliyyələşdirilməsi zamanı əsas kimi istifadə edirlər.

Azərbaycan Elmlər Akademiyasının tarixini üç dövrə bölmək olar.

Birinci dövr 1920-cü ildən 1945-ci ilə qədər davam etmişdir. Bu dövr Elmlər Akademiyasının tarixinə təşkil olunma dövrü kimi daxil olmuşdur.

1920-ci ildə Azərbaycanın Sovet Rusiyası tərəfindən işğal edilməsi ölkəmizin müstəqilliyinə son qoydu. Azərbaycan faktiki olaraq, Sovet Rusiyasının tərkibinə daxil edildi.

1922-ci ildə SSRİ-nin təşkili ilə Azərbaycan yeni dövlətin tərkibinə daxil edildi.

SSRİ ərazisində aparılan geniş bərpa işləri yeni elmi kadrların hazırlanmasını tələb edirdi. Azərbaycanda milli elmi kadrların hazırlanması bir sıra çətinliklərlə toqquşurdu. Bu maneələrdən biri ölkədə kütləvi savadsızlığın hökm sürməsi ilə bağlı idi. Rusiyanın Azərbaycanı işğalı ərəfəsində Azərbaycan əhalisinin 95% savadsız idi. Digər maneə Azərbaycanda kifayət qədər elmi kadrların olmaması idi. Ölkədə yeganə ali təhsil müəssisəsi yalnız 1919-cu ilin noyabrında açılmış Bakı Universiteti idi.

1925-ci ildə SSRİ Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi və SSRİ Xalq Komissarları Şurasının qərarı ilə Rusiya Elmlər Akademiyasının əsasında SSRİ Elmlər Akademiyası yaradıldı.

1923-cü ildə elmi-tədqiqat işləri aparmaq üçün Nəriman Nərimanovun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbü Cəmiyyəti yaradıldı. Bu cəmiyyət respublikanın baş elmi müəssisəsi oldu. Bu cəmiyyətin tərkibində Tarix-Etnoqrafiya, İqtisadiyyat, Təbiətşünaslıq və Xarici Şərq bölmələri, Arxeologiya komitəsi, Dövlət Muzeyi və Fəlsəfə komissiyası fəaliyyət göstərirdi. (Kərimova 2015: s.91) SSRİ-də keçən əsrin 30-cu illərində birinci beşillik planlar əsasında həyata keçirilən sənayeləşdirmə siyasəti həmin dövrdə əvvəllər görünməyən miqyasda elmi tədqiqatların aparılmasına səbəb oldu. Qısa müddət ərzində elmi potensialı iqtisadiyyatın tələblərinə uyğunlaşdırmaq və onun davamlı inkişafını təmin etmək tələb olunurdu. Savadsızlığın ləğv edilməsi sahəsində mühüm tədbirlər görüldü.

Hələ 1920-ci ilin sentyabrında Xalq Maarif Komissarlığı nəzdində “savadsızlıqla mübarizə komissiyası” yaradıldı.

Bu komissiyanın rəhbərliyi altında Bakıda və rayonlarda savadsızlığın ləğv edilməsi kursları və məktəblərinin açılması prosesi başlandı.

1921-ci ildə savadsızlığın ləğv edilməsi üzrə səyyar məktəblər təşkil edildi. Bu səyyar məktəblər kəndlərdə bu işlə məşğul olacaq qüvvələrin kifayət qədər olmaması səbəbindən yaradılmışdı və kənddə yaşayanların ən savadsız hissələri ilə iş aparırdı.

Elmi kadrların çatışmaması Azərbaycan hökumətini elmi tədqiqatların aparılmasında Rusiyadan dəvət edilmiş kadrlardan istifadə etməyə məcbur edirdi. Eyni vaxtda milli kadrların hazırlanmasına da kifayət qədər diqqət ayrılırdı. 1920-ci ilin dekabrında keçmiş Bakı Texniki Məktəbinin ali məktəbə çevrilməsi haqqında qərar qəbul edildi. 1921-ci ilin yanvarında isə bu məktəbin və Petroqraddan Bakıya köçürülmüş politexnik texnikumun bazasında Azərbaycan Politexnik İnstitutu yaradılmışdı. Həmin ilin

payızında Azərbaycan Pedaqoji İnstitutu da fəaliyyətə başladı.

1927-ci ilin dekabrında qəbul edilən SSRİ Kommunist Partiyasının proqramında elmi-tədqiqat sənaye institutlarının şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsi, akademik elmi işlərin sənayeyə, kənd təsərrüfatına yaxınlaşdırılması nəzərdə tutulurdu. (Митрякова 1971: s.130-140)

Artıq Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbö Cəmiyyəti dövlətin elm qarşısında qoyduğu vəzifələri yerinə yetirə bilmirdi. Bu, elm sahəsində yeni islahatların keçirilməsi, elm sahəsinin xalq təsərrüfatının tələblərinə uyğun olaraq yenidən qurulmasını tələb edirdi.

1929-cu ildə Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbö Cəmiyyəti yenidən təşkil edildi. Onun əsasında Azərbaycan Dövlət Elmi Tədqiqat İnstitutu (DETİ) yaradıldı.

SSRİ-də sənayenin sürətlə inkişafı xammala o cümlədən neftə olan ehtiyacın artmasına, yeni sənaye sahələrinin təşəkkülünə səbəb oldu.

Pambıqçılığ məhsullarına ehtiyacın artması bu sahənin sürətlə inkişafına səbəb oldu. Eyni zamanda respublikada pambıqçılıqla bağlı olan yeni sənaye sahələri də inkişaf edirdi. Bu həmin sahələrin inkişafı üçün elmi əsasın, müasir tələblərə cavab verən yeni elmi laboratoriyaların yaradılmasını tələb edirdi.

Azərbaycanda elmi tədqiqatların yüksək səviyyədə aparılmasını və inkişaf etdirilməsini, elmi və elmi-xidmət müəssisələrinin işinin səmərəliliyinin yaxşılaşdırılmasını təmin etmək məqsədilə 1932-ci ildə Azərbaycan DETİ əsasında SSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya Filialının Azərbaycan Şöbəsi təşkil edildi.

1935-ci ilin oktyabrında şöbə SSRİ EA-nın Azərbaycan Filialına çevrildi. Filialın nəzdində mövcud bölmələr əsasında Kimya, Botanika, Zoologiya və Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya, Dil və Ədəbiyyat elmi-tədqiqat

institutları, habelə Energetika, Fizika, Geologiya, Torpaqşünaslıq sektorları yaradıldı. Filialın institut və sektorlarından əlavə, respublikada Elmi-Tədqiqat Neft İnstitutu, Elmi-Tədqiqat Pambıqçılıq İnstitutu, Neft Maşınqayırma İnstitutu, Kurortologiya və Fiziki Üsullarla Müalicə İnstitutu, Hidrotexnika və Meliorasiya İnstitutu yaradıldı. Artıq 1940-cı ildə respublikada 60 elmi müəssisə fəaliyyət göstərirdi.

(<https://web.ddd.az/sayt/%C3%BCmumidig%C9%99r-saytlar-74/az%C9%99r-baycan-milli-elml%C9%99r-akademiyas%C4%B1-www-science-gov-az-517.html>)

Azərbaycan filialı milli elmi kadrların təşəkkülündə mühüm rol oynadı. Azərbaycanda müvafiq elmi-tədris müəssisələrin olmamasına görə, elmi kadrların hazırlanması SSRİ-nin tərkibinə daxil olan digər respublikalarda həyata keçirilirdi.

1938-ci ildə SSRİ EA Azərbaycan filialında 16 elmlər doktoru və 20 elmlər namizədi var idisə, 1941-ci ildə onların sayı müvafiq surətdə 21 və 161-ə çatmışdı.

SSRİ Xalq Komissarları Sovetinin 1945-ci il 23 yanvar tarixli qərarı ilə filial Azərbaycan EA-na çevrildi.

Bu vaxt Akademiyanın 4 bölməsi, 16 elmi-tədqiqat institutu, 3 muzeyi, mərkəzi elmi kitabxanası, Naxçıvan, Gəncə, Xankəndi və Qubada elmi bazaları var idi. Həmin il Azərbaycan EA-na 15 həqiqi üzv seçildi.

Bununla Azərbaycanda elmi-tədqiqat sisteminin təşkilinin I dövrü başa çatdı və yeni ikinci dövrü başlandı .

İkinci dövr 1945-ci ildən 1991-ci ilədək tarixi əhatə edir. Bu dövrdə Azərbaycanda elmin inkişafı SSRİ-də elmin inkişafı ilə sıx bağlı idi.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası 1945-ci ildə təşəkkül tapmışdır. O vaxtdan

keçən dövr ərzində AMEA fundamental tədqiqatların əsas mərkəzinə çevrilmişdir.

Elmlər Akademiyasının tərkibində elmi istiqamətlər üzrə elmi bölmələr fəaliyyət göstərir. Fizika-riyaziyyat və texniki elmlər bölməsi, Kimya elmləri bölməsi, Humanitar və İctimai elmlər bölməsi və Regional Naxçıvan bölməsi.

Bu sahələrdə Azərbaycanda 1960-cı illərdə elmlər doktorlarının və hətta elmlər namizədlərinin sayları az idi.

Yalnız keçən əsrin 70-ci illərində onlarla azərbaycanlı aspirant və doktorantlar keçmiş SSRİ-nin ən qabaqcıl alimlərinin işlədikləri elmi mərkəzlərə göndərilmiş, burada müasir tələblərə cavab verən yüksəkixtisaslı kadrların yetişdirilməsi üçün onlara əlverişli şərait yaradılmışdır.

Bu proseslər 70-ci illərdə respublikaya rəhbərlik edən Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Məhz Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövr elmin sürətlə inkişaf dövrü oldu.

Azərbaycan Elmlər Akademiyası özünün “altın dövrünü” Ulu öndərin Azərbaycana birinci rəhbərliyi dövründə yaşamışdır. Ölkəmizdə bu illərdə böyük elmi məktəblər yaranmış, görkəmli elmi simalar meydana çıxmışdır. Azərbaycan Respublikasının rəhbəri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1975-ci ildə ölkəmizdə Elmlər Akademiyasının 30 illik yubileyinin keçirilməsi və Akademiyanın “Xalqlar dostluğu” ordeni ilə təltif olunması elm tariximizin parlaq hadisələrindən biridir.

Bu, həmçinin, SSRİ-də 70-80-ci illərdə elmin inkişafının özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə bağlı idi.

Elmi-texniki vəzifələrdən biri ölkənin energetika sahəsində tələbatlarının ödənilməsi idi. Neftqaz energetikasının inkişafına böyük diqqət verilirdi. Geofizika kəşfiyyatın yeni metodlarının tətbiqi yeni neft və qaz yataqlarının kəşf edilməsinə kömək edirdi.

Məhz bu dövr Azərbaycan ərazisində yeni neft yataqlarının kəşfi dövrü oldu.

Keçən əsrin 70-ci illərində Azərbaycanda riyaziyyat məktəbi xüsusi inkişaf etdi və dünyada tanınan elmi məktəb yarandı.

SSRİ-də 90-cı illərin sonlarında başlayan iqtisadi-siyasi böhran və bu dövlətin tərkibinə daxil olan xalqların milli azadlıq hərəkatı SSRİ-nin dağılmasına və müstəqil Azərbaycan dövlətinin təşəkkülünə səbəb oldu.

Azərbaycanın müstəqilliyinin əldə edilməsi ölkə tarixində tamamilə yeni dövrün – müstəqil dövlətçilik dövrünün başlanması dövrü oldu.

Müstəqil Azərbaycanın təşəkkülü ilə yeni müstəqil qurumların, o cümlədən müstəqil Milli Elmlər Akademiyasının yaranması dövrü oldu. Beləliklə, Azərbaycan elminin inkişafında yeni III dövr başlandı.

Azərbaycan Birləşmiş Millətlər Təkilatının üzvü oldu. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü dünya ölkələrinin əksəriyyəti tərəfindən tanındı.

Azərbaycanda elm sahəsində tamamilə yeni dövr başlandı. Bu dövrdə ölkəmizdə əldə olunan elmi nailiyyətlərin artıq SSRİ-nin deyil, Azərbaycanın inkişafına yönəldilməsi imkanı əldə edildi. Azərbaycan artıq SSRİ rəhbərliyinin ehtiyac bildiyi sahələri deyil, milli maraqlara uyğun olaraq, elm sahələrini inkişaf etdirmək imkanı əldə etdi.

Amma müstəqilliyin ilk vaxtlarında Azərbaycanda səriştəsiz hakimiyyətin yeritdiyi siyasət ölkədə dərin siyasi və iqtisadi böhranın yaranmasına səbəb oldu. O cümlədən elm sahəsini də böhran bürüdü. İlmə olan diqqət xeyli azaldı. Bu bir çox alimlərin ölkəni tərk etməsinə səbəb oldu.

1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı ölkədə siyasi və iqtisadi böhranın aradan qalxmasına gətirib çıxardı.

Azərbaycanın bütün sahələrində, o cümlədən elm sahəsində sürətli inkişaf başlandı.

Akademiyanın tərkibində gənc və istedadlı gənclərin sayı artırıldı. **Hazırda** AMEA-nın bu bölmələri var: fizika-riyaziyyat və texnika elmləri (Fizika İnstitutu, Riyaziyyat və Mexanika İnstitutu, İdarəetmə Sistemləri İnstitutu, Radiasiya Problemləri İnstitutu, İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Nəsrəddin Tusi adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası, Biofizika İnstitutu); kimya elmləri (Akademik Yusif Məmmədəliyev adına Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu, Akademik Murtuza Nağıyev adına Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutu, Akademik Əli Quliyev adına Aşqarlar Kimyası İnstitutu, Polimer Materialları İnstitutu); Yer elmləri (Geologiya və Geofizika İnstitutu, Akademik Həsən Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu, Neft və Qaz İnstitutu, Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzi); biologiya və tibb elmləri (Botanika İnstitutu, Zoologiya İnstitutu, Akademik Abdulla Qarayev adına Fiziologiya İnstitutu, Mikrobiologiya İnstitutu, Mərkəzi Nəbatat Bağı, Dendrologiya İnstitutu, Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutu, Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutu, Genetik Ehtiyatlar İnstitutu); humanitar elmlər (Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Memarlıq və İncəsənət İnstitutu, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Folklor İnstitutu, Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi, Hüseyn Cavidin Ev Muzeyi), ictimai elmlər bölməsi (Abbasqulu Ağa Bakıxanov adına Tarix İnstitutu, Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, İqtisadiyyat İnstitutu, Fəlsəfə İnstitutu, Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu, Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi, Qafqazşünaslıq İnstitutu, Akademik Ziya Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu). AMEA-da 2 regional bölmə və 2 regional elmi mərkəz fəaliyyət göstərir: Naxçıvan Elmi

Bölməsi (Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutu, İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutu, Təbii Ehtiyatlar İnstitutu, Bioresurslar İnstitutu, Əlyazmalar Fondu, Batabat Astrofizika Rəsədxanası), Gəncə Bölməsi (Nizami Gəncəvi Mərkəzi, Humanitar Tədqiqatlar İnstitutu, Diyarşünaslıq İnstitutu, Bioresurslar İnstitutu, Ekologiya və Təbii Ehtiyatlar İnstitutu, Aqrar Problemlər İnstitutu, Nəbatat Bağı); Şəki Regional Elmi Mərkəzi və Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi. (<http://www.science.gov.az/pages/istoriya-osnovaniya>)

Nəticə

Hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında 10 minə yaxın əməkdaş, o cümlədən 4939 nəfər elmi işçi, 664 elmlər doktoru, 2026 nəfər fəlsəfə doktoru çalışır. Akademiyanın 72 həqiqi üzvü və 112 müxbir üzvü var.

AMEA xarici ölkələrin elmi müəssisələri ilə müntəzəm əlaqə saxlayır, elmin müasir problemlərinə və elmin təşkilinə dair əcnəbi alimlərlə fikir mübadiləsi aparır. Akademiyanın alimləri beynəlxalq elmi qurultay, konqres və simpoziumlarda elm və texnikanın aktual problemlərinə dair məruzələrlə çıxış edirlər. AMEA-nın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə vaxtaşırı beynəlxalq elmi müşavirə və konfranslar keçirilir. Akademiya alimlərinin 604 kitabı, 4208 məqaləsi çap olunmuşdur. Məqalələrin 2427-si impaktfaktorlu elmi jurnallarda dərc olunmuşdur. AMEA bir çox nüfuzlu beynəlxalq elmi təşkilatların üzvüdür, onun əməkdaşları MDB ölkələri, ABŞ, Yaponiya, İsrail, İsveçrə, İngiltərə, Almaniya, Pakistan, Türkiyə, İran və başqa ölkələrin aparıcı elm və təhsil müəssisələri ilə birgə proqram çərçivəsində tədqiqatlar aparır, kadr və informasiya mübadilələrində iştirak edirlər.

Ümummillə liderimiz H.Əliyevin AMEA-nın Azərbaycan elminin və bütövlükdə ölkənin ədəbi-ictimai həyatındakı

rolu və xidmətlərinin ifadə edən bu sözləri bu gün də AMEA-nın qarşısında daha ciddi vəzifələr qoyur: “AMEA-nın keçdiyi şərəfli yol Azərbaycan xalqının tarixində böyük səhifədir. Çoxəsrlik tariximizdə böyük elmimiz olubdur. Ancaq Azərbaycan elmi heç vaxt bu qədər mütəşəkkil və bu qədər qüvvətli, güclü, çoxsahəli olmayıb. Müstəqil Azərbaycanın Elmlər Akademiyası bütün

elmi potensialı özündə cəmləyərək xalqımızın yaradıcılıq sahəsində nəyə qadir olduğunu dünyaya göstəribdir.”

Bu gün çox böyük bir əminliklə deyə bilərik ki, AMEA-nın uğurlu fəaliyyəti, elmin ən yeni və müasir istiqamətləri üzrə yüksəkixtisaslı, elmi dərəcələrə malik mütəxəssislərin hazırlaması Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin mühüm nailiyyətidir.

ƏDƏBİYYAT

Kərimova T (2015). Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının yaranması. Bakı: “Elm və Tərəqqi”.

Митрякова Н.М (1971). Начальные этапы планирования в Академии наук СССР (1927—1940 гг.) Журнал «Российская Академия наук» №8.

<https://web.ddd.az/sayt/%C3%BCmumi-dig%C9%99r-saytlar-74/az%C9%99rbaycan-milli-elml%C9%99r-akademiyas%C4%B1-www-science-gov-az-517.html>

<http://www.science.gov.az/pages/istoriya-osnovaniya>